

שמע מקצת תקיעה (ר"ה כ"ח)

גליון 317

בסוף דף כ"ז ע"ב אמר רבה (דף כ"ח ע"א) שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא. מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר ומקצת תקיעה לאחר שיעלה עמוד השחר לא יצא. אמר ליה אביי מאי שנא התם דבעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא, הכא נמי בעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא. הכי השתא, התם לילה לאו זמן חיובא הוא כלל, בור מקום חיובא הוא לאותן העומדים בבור. למימרא דסבר רבה שמע מקצת תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא, וממילא תחילת תקיעה בלא סוף תקיעה יצא.

רבה ס"ל דאם שמע מקצת תקיעה יצא בין אם שמע תחילת התקיעה ולא סופה בין אם שמע סופה בלי תחילתה. ולכאורה היינו באופן ששמע כשיעור תקיעה, דאם לא שמע כשיעור תקיעה איך יצא ידי חובה. ובהמשך הגמ', ת"ש התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא, ואמאי, ליפוק בתחילת תקיעה מקמי דליערבב קלא.

והקשה הרמב"ן (דף כ"ז) דדילמא לא יצא כי לא שמע שיעור תקיעה לפני שנתערבב בהד, ולכן לא יצא אבל אין הכי נמי אילו היה שומע כשיעור תקיעה לפני שנתערבב בהד, היה יוצא. ותירץ וז"ל ואפשר מדלא קתני אם קול הברה הוא וקתני אם קול הברה שמע, משמע ליה שאם שמע קול הברה אפי' בסוף לאחר שיעור תקיעה אפ"ה לא יצא, א"נ קים להו דלא מיערבב קלא בבורות אלא למאן דמאריך טובא ותקע בהו. מבואר ברמב"ן שזה ודאי שלא יצא בשמיעת מקצת תקיעה שאין בה שיעור. וכל הנידון אם יצא הוא כששמע שיעור תקיעה. והוכחת הגמ' היא או מלשון הברייתא או מחמת שזה המציאות (דרך אחרי קול ארוך יש הד) שאינו יוצא בחלק מתקיעה אפי' ששמע כשיעור תקיעה.

אמנם בתוס' הרא"ש כתב בהא דתקע קודם שיעלה עמוד השחר, דע"כ מיירי דאותה תקיעה דלאחר שעלה עמוד השחר אין בו שיעור תקיעה, דאי הוה ביה שיעור תקיעה אמאי לא יצא, דמאי נפקא מינה מה שהשמיע קול בשופר בלילה מאחר שיש בו שיעור תקיעה לאחר שעלה עמוד השחר, ודומיא דהכי מיירי מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה חוץ לבור כגון שאין במקצתן חוץ לבור שיעור תקיעה, ואפ"ה יצא וכדמפרש טעמא משום דבור זמן חיובא הוא לאותם העומדים בבור. ולפי"ז נסתלקה קושיית הרמב"ן, דפריך שפיר לעיל ליפוק בתחילת תקיעה אע"פ שאין בו שיעור תקיעה כיון דתקיעה היא לאותם העומדים בבור וכו'.

למד התוס' הרא"ש שהנידון בסוגיין הוא בשמע מקצת תקיעה שאין בה שיעור, דסברה הגמ' בתחילה שיצא (לגבי בור) ומסקנת הגמ' היא דלא יצא. אבל כששמע מקצת תקיעה שיש בה שיעור פשיטא שיצא, ואפי' באופן שהיתה תחילת התקיעה לפני עלות השחר.

ובטור (סי' תקפ"ז) כתב שאם שמע תחילת תקיעה בלא סופה או סופה בלא תחילתה ואין באותו מקצת שיעור תקיעה לא יצא. ובעל העיטור כתב שאפילו אם יש במקצתה שיעור תקיעה לא יצא.

הרי שנקט הטור כמו התוס' הרא"ש, שכל מה שנאמר בגמ' שבמקצת תקיעה לא יצא הוא רק כשלא היה בו כשיעור תקיעה אבל אם היה בו שיעור תקיעה יצא אפי' לא שמע כל התקיעה. ובעל העיטור ס"ל דבעינן לשמוע כל התקיעה בכל אופן וכמו שנקט הרמב"ן.

ובשלחן ערוך (שם סע' ג') כתב השומע מקצת תקיעה שלא בחיוב ומקצתה בחיוב או שאומר לתוקע במתעסק כוין להוציאני ידי חובתי, ותקע ומשך בה שיעור תקיעה לא יצא. וי"א שיצא אי איכא שיעור תקיעה בחיוב. הגה, וה"ה אם שמע מקצת התקיעה קול הברה כגון שהיה התוקע בבור והוא עומד בחוץ ובאמצע התקיעה יצא לחוץ (טור). הרי שסתם בשו"ע שלא כטור והביא שיטתו בתור יש אומרים.

ובשער הציון (אות י"ט) ביאר שלמרות שבגמ' מחלקינן בין תקע לפני עלות השחר לתקע בבור דכאן אין כולה תקיעה בחיובא משא"כ בבור, למסקנה אין הבדל ביניהם ובכל אופן צריך לשמוע כל התקיעה.

והנה בדף כ"ז ע"א הובאה לשון המשנה דבמקדש היו שתי חצוצרות מהצדדים ומקשינן דהא תרי קלי לא משתמע. ומתריצין דלכך מאריך בשופר. ולפי"ז יוצא דאפשר לצאת ידי חובה עם סוף תקיעה. ומסקינן דבשופר דחביב תרי קלי משתמע, והא דמאריך בשופר הוא כדי לידע שמצות היום בשופר.

אבל לפי ההו"א דתרי קלי לא משתמע בכל אופן הרי מבואר לכאור' דגם אם מאריך קצת יותר בשופר, יוצא ידי חובת שופר באותה מקצת ששמע אע"פ שלא שמע שיעור תקיעה. ולפי הרמב"ן שפשוט שלא יוצאים אם לא שמע כשיעור, צריך לומר דסברה הגמ' דמאריך בשופר כשיעור תקיעה שלימה. וכן כתב בחי' הריטב"א וז"ל ופרקינן לכך מאריך בשופר, פי' ומאריך בו שיעור תקיעה, ושיעור תרועה וכו'.

ולפי מסקנת הגמ' דתרי קלי משתמע יוצא שבשמע מקצת תקיעה לא יצא. וכן פסק הריטב"א שם אלא שהוסיף די"א שהוא יוצא במקצת תרועה כיון שהוא קול נשבר, הרי יש תחילה וסוף באמצעיתן. ואם שמע מהם כשיעור יצא, וכן דעת רבינו הגדול ז"ל אבל בירושלמי השוו דין תרועה לתקיעה בזה, וראוי להחמיר כיון שאין ההיתר מפורש בגמ' דילן.

מבואר דהטעם דבעינן לשמוע כל התקיעה (למ"ד דלא יצא בשמע מקצת תקיעה שיש בה שיעור) הוא כי בעינן לשמוע תקיעה מתחילתה ועד סופה. ולכן יש מקום לחלק דבתרועה גם אם שמע רק חלק ממנה יצא כי אפשר להתייחס אל מה ששמע בתרועה כתרועה שיש לה תחילה וסוף, דלא כתקיעה שכולה קול אחד. ולפי השיטה דס"ל דאפשר לצאת במקצת תקיעה כשיש בה שיעור לא איכפת לן שאין לה תחילה או סוף, דסוף סוף שמע קול תקיעה כשיעור.

והנה בהא דתקע בראשונה ומשך בשניה כשתים דאין בידו אלא אחת לכאורה הפשט הוא שעולה לו משום אחת, ורק לתרתי אינה עולה כי פסוקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן. אבל יש ראשונים שנקטו שאפי' בשביל אחת לא עלתה לו. וכן מבואר בירושלמי. והביאור הוא דאזלינן בתר מחשבתו, והיות וחשב שתחילת התקיעה לסוף סדר אחד וסופה לתחילת הסדר הבא, אין לו כלום כי לתקיעה הראשונה חסר הסוף ולשניה חסרה ההתחלה.

והרי כאן דאיירי שהאריך בה כשתים יש בה שיעור לשתי תקיעות, ולשיטה שיוצאים במקצת תקיעה שיש בה כשיעור, ברור שכאן ייצא ידי אחת רק דלא שייך להפוך תקיעה אחת לשתיים. וע"כ דס"ל לירושלמי דבעינן לשמוע תקיעה עם ראש וסוף. וכאן שחילק במחשבתו בין ראשה לסופה אין לו שום תקיעה שלימה. וע"כ דס"ל שהשומע מקצת תקיעה לא יצא אפי' ששמע כשיעור תקיעה.

אבל לבבלי דס"ל שיוצא ידי תקיעה אחת יוצא או דדי ששמע שיעור תקיעה אפי' שלא שמע תקיעה שלימה או דבאמת בעינן שישמע כל התקיעה רק דלא שייך שע"י כוונתו תיהפך לשתיים וממילא יש לו תקיעה אחת שלימה, דהא באמת שמע כולה.

והנה הציור בגמ' של ראשונה ושניה הוא שתקע למלכיות וגם עבור זכרונות. הטור (סי' תק"צ) הביא הדין של הירושלמי שאינו עולה לו כלל באופן של תקיעה אחרונה של תשר"ת שהאריך בה עבור תקיעה ראשונה של תשר"ת. ובב"ח כתב דה"ה בתשר"ת תשר"ת, דלפי המ"ד שיוצא ידי אחת גם כאן יוצא ידי אחת ולמ"ד שאינו יוצא כלום גם כאן הדין כן. אבל בלבוש כתב (אות ו') דבתשר"ת תשר"ת גם למ"ד דלא יצא בעלמא כאן יצא כי זה אותה תקיעה של תרועה. למד הלבוש שאין בזה נפק"מ שזה תקיעה של אחרי התרועה וזה תקיעה של לפני התרועה דסוף סוף זה אותה תקיעה, ולכן לכו"ע יצא ידי אחת. ורק בתשר"ת תשר"ת שעל הצד דבעינן תשר"ת הרי תשר"ת אינו כדין אז כוונתו מקלקלת שאין לו כלום. וכעין הציור של הגמ' דתקיעה של זכרונות אינה תקיעה של מלכיות. (עי' ב"ח ופרישה).

והנה הרמב"ן בליקוטיו כתב בתר"ת תר"ת די"א דלא יצא, ודחה דבריהם. וחידש שאין הפשט בירושלמי שאינו יוצא כלל אלא באופן שחלק מהתקיעה במתעסק שאז לא יצא כי אין לתקיעה תחילה וסוף בכשרות אבל במכוין לתקיעה ראשונה ושניה לא קלקל בזה את התקיעה, דסוף סוף יש כאן תקיעה שכולה כשרה. הרי שהרמב"ן, שהוא בעל השיטה דבעינן לשמוע כל תקיעה עם תחילה וסוף, ס"ל דרק במתעסק או הד שיש קלקול בחלק מעצם התקיעה פוסלת אבל כוונתו לתקיעה זו או אחרת אינה מקלקלת.